

Petkovics Kálmán

JOSIP BROZ TITO ÖSSZEGYŰJTÖTT MŰVEI
I. KÖTET

1926. MÁJUS—1928. AUGUSZTUS

Josip Broz Tito összegyűjtött műveinek első kötete az 1926. május elseje és 1928. augusztus másodika között keletkezett írásokat tartalmazza. Újságcikkeket és politikai okmányokat. Az időrendi sorrendben közölt publicisztikai munkák és kollektív jellegű alkotások (kiáltványok, jelentések, határozatok, amelyek alapját, vázát és néha végleges formáját is a szerző adta meg) jól érzékeltetik a kiforrott egyéniség sajtóságait, a kritikai gondolkozás és a forradalmi cselekvés egységét, valamint a munkásosztály történelmi ügye iránti izzó elkötelezettséget.

Az első írás (*Május elseje megünneplése Da ... ban*) keletkezésekor Josip Broz vasmunkás mögött, aki Kraljevicán dolgozik a hajógyárban, közel harmincnégy év van. A bontakozó iparosodás kora ez vidékeinken. A tőkés termelés és a modern munkásosztály kialakulásának kezdete. A sovány jövőt ígérő faluból kiszakadt ipari tanuló, majd segéd, itthon és Európa más vidékein dolgozva a munkások nehéz életét éli, s közvetlenül tapasztalja a műhelyekből manufaktúrákba, manufaktúrákból gyárakba duzzadó tőke gazdáinak kíméletlen szipolyozását. Benne van ebben a harmincnégy évben egy világháború és Lenin októbere.

A szibériai hadifogoly, akit 1920. tavaszán felvettek az OK(b)P jugoszláv szekciójába, a húszas év őszén azzal az erős meggyőződéssel tért vissza szülőföldjére, hogy a győzelmes szocialista forradalom lehetőségei történelmileg érettek. Nyomban bekapcsolódott az itteni forradalmi munkásmozgalom lendületes áramkörébe, ám tudjuk, akkor már a népek régi vágyának teljesülését ígérő közös haza urai az Obznanát készítették.

Az üldözések, s az élet folytonos rosszabbodásának éveiben Josip Broz Kupinecből Zágrábba megy, majd Veliko Trojstvo következik, azután meg a falvakat járja és mezőgazdasági gépeket javít. Felveszi közben a kapcsolatot az illegális kommunista párttal. 1924. elején a JKP Križevci—Bjelovar megyei körzeti bizottságának tagja lesz. Kraljevicára, ahol közírói munkássága kezdődött, a JKP horvátországi vezetősége egyes tag-

jai javaslatára került, hogy segítsen szervezetbe tömöríteni a Jugoszláv Hajógyárak RT munkásait.

Tito elvtárs összegyűjtött műveinek 1977 májusában készült előszavában erről a következőket írja: „*Munkás voltam Kraljevicán, később pedig Smederevska Palánkán, amikor — érezve a munkásosztály súlyos helyzetét — írni kezdtem az akkori munkás- és pártlapokba. Tudósításaimban közöltem észrevételeimet a munkásosztály életének és küzdelmének körülményeiről, továbbá arról, milyen kiutat láttam én az akkori helyzetből.*”

*

Az akkori (1926—1928.) helyzetet válságos gazdasági viszonylatok, éles és éleződő társadalmi feszültségek, s bonyolult politikai küzdelmek jellemzik. Az ipari munkások reálbére, a háborús évekhez mérten, több mint negyven százalékkal esett. A tőkésék igyekeztek a válság terheit a munkások vállára rakni. Kijátszották a munkaidőt, az éjjeli munkát, a női és gyermekmunkaerő alkalmazását korlátozó jogszabályok rendelkezéseit.

A gazdasági világválság előszelei megbolygatták a falut. A búza ára két év alatt a felére csökkent. A földművesek adósodtak. A falvak a munkaerő piacára lökték emberfeleslegüket, de az ország fejletlen ipara munkát nem kínált. Fokozódott a kivándorlás.

A cikkek és tudósítások (első ízben a zágrábi és a belgrádi *Organizovani radnik*ban és a *Borbaban* jelentek meg) többnyire a pattanásig feszült társadalmi idegállapot kicsattanásait idézik. A forradalmi közírás tanulságos erényeit őrző írásokat tudatosító tényyszerűség, marxista elemzőkészség és cselekvésre buzdító agitáció jellemzi. A tudósító — főleg a kraljevicai írásokból látszik ez — nem külső szemlélője, nem utólagos magyarázója, nem önjelölt ítélőbírája, hanem cselekvő részese az eseményeknek. Benne van a történések sűrűjében és rendíthetetlenül hű a dolgozók ügyéhez.

A kraljevicai tudósítások egy akció történetét, egy sztrájk előzményeit, kiváló okait, lefolyását és eredményeit mondják el. Az első írás (*Hogyan teszük tönkre a népvagyont*) a szerző alapos marxista elméleti felkészültségéről tanúskodó, tényekkel érvelő, valószerű és meggyőző helyzetelemzése. Az értékelésből következik a kiút, a közvetlen harci cél meghatározása és erre épül a cselekvésre szólító, mozgósító buzdítás. Az akciót eredményeket és hibákat összegező, a jövő szempontjából fontos tapasztalatokat és tanulságokat kibontó kritikai értékelés zárja le.

A cikkeket és tudósításokat, akár csak a kötetbe épített dokumentumok tartalmát, átszövi Tito hatalmas művének alapvető ismérve: *a forradalmi humanizmus*. Minden gondolata az ember emberhez méltó sorsáért munkál. Nem időtlen általánosságban, hanem adott korban, az adott, de változékony feltételek és erőviszonyok között.

Az a kor embertelen volt. A tőkés fejlődés első vonatairól lekészt fiatal burzsoázia kegyetlen haszonhajszejának kora. A munkások gazdasági kizsákmányolását és politikai jogfosztottságát itt szidalmazások, megalázások, sőt fizikai bántalmazások tetézték.” A fejlettebb országokban — írta Josip Broz *A Brass műhelyből, Mendulić utca 10.* című cikkében — ma már az állatokat is törvény védi, nálunk pedig az embereket is büntetlenül verik! Hát nem gyalázat ez?”

Hasonló gondolatokat idézhetnénk *Az államvasutak zágrábi műhelyéből*, vagy *A zágrábi ortopédiai műhelyből* című írásból, a hadiüzemi vagy a koprivnicai tudósításból, meg a kötet más cikkeiből is. Az ilyen természetű írások közös jellemzője a kivezető út keresése, tudatosítása és a cselekvésre szervezés.

„SzervezkedjeteK, elvtársak, mert csak szilárd és erős szervezet révén akadályozhatjátok meg, hogy a munkaadó vagy akárki más rosszul bánjon veletek” — üzenı a Brass műhely munkásainak. A *Smederevska Palánkáról* című tudósítás következtetése még határozottabb: „Erre már, elvtársak, nincs más orvosság, mint hogy segíts magadon, az isten is megsegít. Senki sem törődik velünk, a szociális intézmények csak papíron léteznek. Lépjünk be, elvtársak, valamennyien a mi harcos szakszervezetünkbe és indítsunk erélyes harcot a telhetetlen burzsoázia kíméletlen kizsákmányolása ellen.” A kötet időrendben legkésőbb keletkezett újságcikke pedig (*Az eszéki munkafelügyelő a munkaadók szolgálatában*) a Danica gyár munkásainak üzeni, ne hagyják magukat terrortól, üldöztetéstől megfélemlíteni, ha kitartanak, végül övéké lesz a győzelem.

A szervezkedés, tehát, a cselekvés, a harc előfeltétele. Mert „önmagukban semmiféle objektív feltételek nem változtatják meg a társadalmat, ha az emberi gondolat és tudás nem válik a változások tudatos alkotójává és végrehajtójává. És megfordítva: csak az a mozgalom győzhet, amely fel tudja mérni a szükségszerűségeket, és bennük keresi a forradalmi változások kiindulási alapjait” — mondta Edvard Kardelj a JK SZ Központi Bizottságának 1967. december 28-i ünnepi ülésén. Hadd álljon még két mondat ebből a beszédből:

„És éppen itt kezdődik Tito nagy szerepe Jugoszlávia munkásosztályának és népeinek történetében. Mert Tito a vezető és alkotó személyisége forradalmi munkásmozgalmunknak, ő fegyverezte föl Jugoszlávia Kommunista Pártját a legtöbb tudással és legmegfelelőbb eszközökkel, amelyek sikereit és győzelmeit szavatolják.”

*

Az összegyűjtött művek első kötete tartalmazza munkásmozgalmunk történetében immár legendássá vált nyolcadik zágrábi helyi pártértekezlet okmányait. Négy dokumentum beszél erről az értekezletről, előzményeiről és következményeiről. Az okmányok alighanem még sokáig a tudományos kutatás érdeklődésének homlokterében lesznek, mert lényeg-

gében érzékeltetik a harmincas évek második felében megvalósult titói törekvéseket.

Az a felismerés, hogy a tőkés kizsákmányolás megszüntetéséért vívott harcban az elnyomottak szervezett *tömegei* a munkásosztály forradalmi *élcsapatának* vezetésével vívhatják ki a győzelmet a húszas évek végén előtérbe hozta forradalmi munkásmozgalmunk sorsdöntő kérdését, a párt cselekvőképességének ügyét. Az Obznana után föld alá kényszerült, több fontos kérdésben tévelygő, külföldről irányított fiatal párt tetterőit a csúcsszervekben uralkodó elvtelen frakciózások apasztották, különösen a harmadik és a negyedik kongresszus közötti időszakban. A kor konkrét kihívásai előtt gyakran válasz nélkül álló párt vezetősége valójában alkalmatlan volt az osztályharc közvetlen céljainak meghatározására és tudatosítására, ami törvényszerűen az élcsapat és a dolgozó tömegek kapcsolatának lazulásához vezetett.

Körülbelül ez volt a helyzet a Jugoszláv Kommunista Pártban a nyolcadik zágrábi helyi pártértekezlet időszakában. A zágrábi pártbizottságban az értekezlet előtt a baloldali frakciók voltak többségben, ők készítették azt a politikai beszámolót, amelyben felnagyították a baloldaliak működésének tulajdonított sikereket és elhallgatták a körzeti értekezleteken elhangzott bírálatokat, meg, természetesen, a vezetőség mulasztásait. Josip Broz kisebbségben volt a pártbizottságban.

„Egy időben — írja Tito elvtárs az összegyűjtött művek előszavában — szorosán együttműködtem Andrija Hebranggal. Ő volt velem együtt az a *kisebbség* (kiemelés tőlem, P. K.) a Zágrábi Helyi Bizottságban, amely határozottan fellépett mindkét frakció ellen.”

A kisebbségben levő szervező titkár korreferátumát az értekezlet a pártbizottsági többség beszámolója ellen fogadta el. Josip Broz fellépéséhez nemcsak erős meggyőződés, kemény határozottság és politikai bátorság kellett, hanem a demokratikus centralizmus lényegének ismerete, kibontása és következetes alkalmazása. Más szóval a felismerés, hogy a *demokratikus viszonyok* fejlesztése a pártban és a munkásmozgalmában és az *akcióegység* erősítése a cselekvőképesség fokozásának kulcskérdése.

A korreferátum a bírálat és önbírálat eszközeivel, tömören, tényekkel bizonyította a vezetőség mulasztásait, főképpen azt, hogy nem foglalkozott a munkások létérdekeibe vágó kérdésekkel, nem fordított figyelmet a munkásosztály helyzetével és követelésével kapcsolatban szükséges megmozdulások (gyűlések, illegális találkozók, kirándulások, tüntetések, évfordulók stb.) irányítására, elhanyagolta a nők közti munkát, nem törődött a falvak dolgozóival és az ifjúság munkáját sem segítette. Ez a bírálat azért volt olyan erős és meggyőző, mert az életből jött, a tagság többségének véleményét és a tömegek valós gondjait, érdekeit fejezte ki.

Josip Broz azért fejezhette ki ilyen tömören a dolgozók valós gondjait és érdekeit, azért adhatott választ az osztályharc legfontosabb kérdéseire, mert együtt volt, élt, s küzdött a tömegekkel, akkor és mindig.

A gyakorlatban mutatta meg, hogy a pártnak elsősorban a dolgozó tömegek előtt kell vállalnia a felelősséget azért, amit mond és csinál. Ezért nemcsak ostromozta a hibákat, mulasztásokat, hanem megmutatta azok túlhaladásának útját és módját. „A tömegek közt folytatandó tervszerű munkával és új ipari vállalati munkásoknak a pártba és a szakszervezetekbe való bevonásával kell kigyógyítani a pártot a frakciózásból és a szektázásból.” — olvasható *A zágrábi szervezeteknek a tanácskozássra delegált küldöttje részére adott direktívák* című dokumentumban.

A tömegek közt folytatandó tervszerű munka követelése, önmagában is, a mozgalom demokratizálódásáról beszél. Mert a kommunistáknak ott kell lenni, ahol a munkások dolgoznak, élnek, tevékenykednek, az üzemekben, külvárosokban, falvakban, szakszervezetekben, művelődési és más egyesületekben, iskolákban és munkásotthonokban, földművesek és értelmiségiek között, mert csak az ott szerzett felismerések birtokában beszélhetik meg — és ezt is csak demokratikus módon lehet! — a tömegek mindennapi gazdasági és politikai követeléseit szolgáló akciók mikéntjét és hogyanját.

Josip Broz felismerését, hogy a párt így küzdheti le a válságot, így válhat a dolgozó nép olyan képviselőjévé, amely a legsúlyosabb pillanatokban is alkalmas lesz a népet vezetni, igazolta a történelem. Már a júliusi események (a Horvát Parasztpárt képviselőinek parlamenti meggyilkolását követő zágrábi tüntetések) megmutatták, hogy a demokratikus viszonyok és az akcióegység egymást feltételezik. A párt hívó szavára Zágráb dolgozóinak, haladó polgárainak és fiataljainak ezrei mentek ki az utcára és ütköztek meg a rendszer fegyveres alakulataival.

A zágrábi pártszervezet nyolcadik értekezlete egész pártunk forradalmi megújulásának kezdetét jelzi. Zágrábban fegyelmezett, antidogmatikus, munkások vezette, a demokratikus centralizmus lényegéhez igazodó forradalmi szervezet épült. Josip Broz akkor nem folytathatta művét, hamarosan a hatalomtartók börtönébe került. De, az 1928-as gondolatok és törekvések megvalósultak a mű egészében, a dolgozó tömegek alkotó erőinek kibontakozásáért vívott harcban, amelyben a pártnak sohasem volt más célja mint a munkásosztálynak, dolgozó embereknek és általában a társadalom haladó erőinek.

Ebben a harcban csúcsosodott ki Tito művének forradalmi emberközpontúsága és mélységesen antidogmatikus volta.

*

Josip Broz Tito összegyűjtött műveinek tudományos kritikai kiadásáról 1972. május 12. ülésén a Jugoszláv Kommunista Szövetség Elnöksége döntött. Tito elvtárs, miközben a kiadó bizottság és a szerkesztőség kérésére autorizálta a kéziratokat, szigorúan ragaszkodott ahhoz, hogy a cikkek és dokumentumok eredeti mivoltukban jelenjenek meg. Ezáltal

domborodott ki a megjelentetés folyamatában levő mű egyik fő erénye — a hitelesség.

Ezt a könyvet (a könyv fogalmán most az összegyűjtött műveket értem) sokan olvassák majd, itt és a világ más tájain, most és még nagyon sokáig. Ez a könyv, amelyben újabb kori történelmünk legnagyobb alkotó szelleme lobog, a legközvetlenebb kapcsolat Titóval, aki többé nem szól hozzánk sem közvetlenül, sem a televízió képernyőjéről, sem a rádióból . . .

De, él a mű.

Leghitelesebben él ebben a teljességre törekvő, nagyszerű kiadói vállalkozásban, ami nélkül nehezebb lenne eligazodni történelmi múltunk, jelenünk és jövőnk szövevényében.